

Wojciech J. Katner

**PROBLEMY PRAWA CYWILNEGO GOSPODARCZEGO:
OD KATEDRY PRAWA HANDLOWEGO DO KATEDRY PRAWA
GOSPODARCZEGO I HANDLOWEGO (1945–1995)**

I

Lata powojenne nie sprzyjały działalności naukowej oraz dydaktyce związanej z obrotem rynkowym i badaniom instytucji prawnych obrotu gospodarczego. Warunki ustrojowe zminimalizowały znaczenie własności, treści tego prawa i ochrony. Powstanie silnej własności państwowej i ogarnięcie przez nią nie tylko podstawowych, ale stopniowo wszystkich dziedzin gospodarki spowodowało, że pod koniec lat czterdziestych obrót gospodarczy, w tym wymiana dóbr i usług między przedsiębiorstwami zaczął oznaczać obrót między podmiotami państwowymi. Nawet własność spółdzielcza mająca swoje prawo z lat dwudziestych, na skutek manipulowania nią dla celów doraźnych, ograniczenia samodzielności i samorządności oraz dofinansowywania i finansowania z budżetu Państwa zaczęła być postrzegana jak podmiot państwowy lub *quasi*-państwowy. To samo dotyczyło działalności gospodarczej prowadzonej przez stowarzyszenia. Utrzymywały one wprawdzie swoją regulację prawną z lat dwudziestych, ale – zwłaszcza te istotne – określone były mianem organizacji społecznych ludu pracującego, więc jakby nie organizacji typu korporacyjnego. Dzieło burzenia symbolicznie wieńczyło zniesienie fundacji oraz stopniowe zanikanie spółek handlowych.

Własność indywidualna wyodrębniona jako typ prawa własności poczęła oznaczać zmarginalizowaną własność „drobnokapitalistyczną” oraz własność gospodarstw chłopskich. Istotę działalności gospodarczej uosabiała własność społeczna, która uzyskała pozycję uprzywilejowaną konstytucyjnie, a zasadniczy podział własności według stopnia ochrony tego prawa zaznaczył kodeks cywilny w 1964 r., w nie istniejących już dzisiaj artykułach od 126 do 134 i wielu innych.

Wyodrębnienie się obrotu uspołecznionego, w tym państwowego, było w realiach społecznych i gospodarczych lat pięćdziesiątych i nowszych czymś naturalnym. Podobna sytuacja występowała w sąsiednich państwach i to znacznie ostrzej. Pamiętać trzeba, że w Polsce pozostała jednak silna własność prywatna nieruchomości w miastach i gospodarstwach rolnych na wsi. Także prawo cywilne pozostawało na całe dziesięciolecie wspólne dla ogółu stosunków prywatnoprawnych w gospodarce i poza nią, nie było odrębnego kodeksu gospodarczego (czytaj: dla podmiotów uspołecznionych, zwłaszcza państwowych), nie wykształciły się żadne na tyle mocne odrębności w obrocie uspołecznionym, aby można mówić o zasadach tego prawa i jego samodzielności. Nieraz w publikacjach, a zwłaszcza w podręcznikach wskazywało się na jedynie dydaktyczne znaczenie wyodrębnienia przedmiotu, który w latach sześćdziesiątych zjawiał się jako prawo obrotu uspołecznionego. Tradycyjnego prawa handlowego zaprzestano nauczać, także z racji uchylenia kodeksu handlowego (z istotnymi wyjątkami) przez art. VI przepisów wprowadzających kodeks cywilny.

Gospodarka nakazowo-rozdzielcza cechowała się znacznym interwencjonizmem państwa w regulacje obrotu gospodarczego i dlatego poczęły się mnożyć przepisy szczególne, z reguły w postaci uchwał lub rozporządzeń Rady Ministrów albo poszczególnych ministrów, zawierające regulacje właściwe dla obrotu między jednostkami uspołecznionymi lub obrotu z ich udziałem (mieszanego). W rezultacie niektóre dziedziny obrotu gospodarczego posługiwały się przez długie lata prawie wyłącznie przepisami pozakodeksowymi, np. w zakresie umowy sprzedaży i dostawy oraz umowy o prace projektowe i remontowo-inwestycyjne (kolejne o.w.s. i o.w.r.i.). Także zbywanie mienia jednostek gospodarki uspołecznionej [dalej – j.g.u.] było regulowane przez przepisy szczególne z preferencjami podmiotów państwowych i innych uspołecznionych. Prawo obrotu uspołecznionego jak gdyby wchłonęło zagadnienia prawne przedsiębiorstw, utożsamianych z przedsiębiorstwami państwowymi oraz ogół umów między j.g.u. i o charakterze mieszanym. Były wśród nich umowy uregulowane w kodeksie cywilnym, np. umowa dostawy w kształcie do 1990 r. lub, podobnie, umowa o roboty budowlane i inne. Były też umowy przejęte z dawnego kodeksu handlowego, ograniczone do j.g.u. oraz umowy o znaczeniu organizatorskim w obrocie, np. umowa kooperacyjna.

II

Losy omawianej gałęzi prawa, jako rezultatu zmian ustrojowych w gospodarce podzieliła katedra uniwersytecka, zajmująca się problematyką cywilistyczną w gospodarce, co tradycyjnie czyniła Katedra Prawa Handlowego.

Jej powojenne dzieje opowiedział mi z właściwą sobie pasją profesor Adam Szpunar. O istnieniu niegdyś tej Katedry w UŁ świadczą tylko książki w bibliotece z odpowiednią pieczętką i adresem: ul. Kopernika 55. Przed laty miałem też w rękę tabliczkę z drzwi tejże Katedry, ale wtedy do głowy mi nie przyszło, że będę pracować w takiej właśnie katedrze, a cóż dopiero nią kierować.

Katedra Prawa Handlowego powstała wraz z utworzeniem Wydziału Prawa i była kierowana przez prof. Jana Namitkiewicza, autora wielu prac z dziedziny prawa cywilnego i handlowego, w tym Komentarza do kodeksu handlowego i kodeksu zobowiązań. Profesor Namitkiewicz, przedwojenny zastępca profesora Uniwersytetu Warszawskiego i sędzia Sądu Najwyższego wykładał tradycyjne prawo handlowe i międzynarodowe prawo prywatne. Był w latach 1949–1950 dziekanem Wydziału Prawa.

Katedra została w 1950 r. przekształcona (wraz ze swoimi odpowiednikami w całej Polsce) w Katedrę Prawa Cywilnego III. Tak było do 1957 r., kiedy utworzona została jednolita Katedra Prawa Cywilnego pod kierunkiem prof. A. Szpunara. W tym czasie wystąpił już proces zwany obumieraniem prawa handlowego i wykładane było prawo gospodarki społecznej. Jako dodatkowe zajęcie było to udziałem pracowników Katedry Prawa Cywilnego. W 1955 r. dołączył do nich późniejszy profesor Andrzej Rembieliński, jako st. asystent i sędzia Sądu Wojewódzkiego dla m. Łodzi. Prowadził zamiennie zajęcia z prawa cywilnego, a później też z obrotu społecznego, współpracując przez szereg lat z wykładowcą obrót społeczny mgr. Józefem Koprowskim będącym jednocześnie wiceprezesem Okręgowej Komisji Arbitrażowej w Łodzi.

Dopiero w 1977 r. powstał samodzielny Zakład Prawa Obrotu Społecznego w ramach ówczesnego Instytutu Prawa Cywilnego. Zakład ten przekształcił się w odrębną Katedrę w 1981 r., zachowując ścisły związek z głównym nurtem cywilistyki na Wydziale, co trwa niezmiennie do dzisiaj.

Osobowość prof. Rembielińskiego przez wiele lat ważyła na obliczu prawa obrotu społecznego w Łodzi, a od 1982 r. także w Toruniu, gdzie w UMK kierował odpowiednim Zakładem. Był też przez wiele lat kierownikiem studium zaocznego na Wydziale Prawa w Łodzi i prodziekanem w latach 1978–1981.

Profesor Rembieliński łączył aż do 1961 r. obowiązki uniwersyteckie z sędziowskimi. To z pewnością wpłynęło na umiejętność wiązania wywodów naukowych z potrzebami praktyki, szanowaniem orzecznictwa i wpływaniem nań poprzez glosy, których napisał prawie czterdzieści. To także znalazło wyraz w tym nurcie zainteresowań naukowych, których rezultatem była rozprawa doktorska o odpowiedzialności za wypadki samochodowe na zasadzie ryzyka (1963). Bardzo ważną publikacją okazała się jego rozprawa habilitacyjna z 1970 r. o odpowiedzialności cywilnej za szkodę wyrządzoną

przez podwładnego. Zyskała ona szereg pochlebnych opinii, które omawia z własnym obszernym komentarzem profesor A. Szpunar we wspomnieniu o życiu i dziele A. Rembielińskiego w poświęconym mu numerze *Folia iuridica* z 1990 r. („Acta Universitatis Lodzensis”, *Folia iuridica* 44, s. 5–7).

Mając gruntowne przygotowanie cywilistyczne i znaczący dorobek naukowy prof. Rembieliński począł dążyć z początkiem lat siedemdziesiątych do wykształcenia środowiska naukowego i dydaktycznego w zakresie prawa obrotu uspołecznionego, rozbudowując dydaktykę, dużo pisząc na te tematy, zatrudniając asystentów (A. Rzetelska, U. Promińska). Pojawia się *Komentarz do ogólnych warunków umów sprzedaży i dostawy między j.g.u.* (1979 r., współautorstwo z J. Koprowskim i A. Jaźwińskim), liczne artykuły z dziedziny prawa umów, aż po uzasadnienie wyodrębnienia umowy gospodarczej (1983). Są też prace z zakresu odpowiedzialności cywilnej za szkody wyrządzone w obrocie uspołecznionym. Za podsumowanie tej tematyki można traktować wydany już po śmierci *Komentarz do prawa przedsiębiorstw państwowych* (wspólnie z C. Kosikowskim, H. Lewandowskim i M. Seweryńskim, 1977 r.).

Profesor A. Rembieliński stale powracał do klasycznej cywilistyki i, m. in. stał się współautorem znanego *Komentarza do kodeksu cywilnego*, przeznaczonego dla praktyki i opartego głównie na orzecznictwie (dwa wydania 1980 i 1989 r.). Zwrócić też należy uwagę na silne związki obrotu uspołecznionego z prawem cywilnym przez cały czas jego wyodrębnienia dydaktycznego, także po to, aby oczywiste było przejście do cywilnego prawa gospodarczego, gdy tylko pojawiła się szansa na przywrócenie gospodarki rynkowej w Polsce.

III

Oznaki powrotu do normalności uwidoczniły się już na początku lat osiemdziesiątych. Ruch „Solidarności”, wydanie nowego prawa przedsiębiorstw państwowych z ich istotnym usamodzielnieniem majątkowym (1981), nowe prawo spółdzielcze (1982), kolejne ustawy o udziale kapitału zagranicznego w polskiej gospodarce (1982, 1986, 1988), pojawienie się spółek handlowych i renesans prawa spółek, a wreszcie ustawa o działalności gospodarczej (grudzień 1988 r.), to cała dekada dochodzenia do rzeczywistych przemian ustrojowych, które symbolizuje rok 1989. Ruch w nauce przez poszukiwanie cech obrotu profesjonalnego, zawodowego, będącego wyznacznikiem dla działalności gospodarczej niezależnie od sektora własnościowego występował przez całą dekadę lat osiemdziesiątych. Uznać dziś należy, że formułowanie umowy gospodarczej to też w rezultacie próba oderwania się od obrotu

uspołecznionego na rzecz obrotu gospodarczego, niezależnie od sektora własnościowego, w kierunku standardów państw gospodarki rynkowej.

Obejmując przedmiot (jesień 1987 r.), a następnie Katedrę w 1989 r. założyłem od razu, że chodzić może wyłącznie o prawo prywatne obrotu gospodarczego ogółu podmiotów działających na rynku. Katedra została określona jako Katedra prawa gospodarczego i handlowego z racji obejmowania dwóch zakresów badawczych i dydaktycznych; były to: zagadnienia cywilistyczne podmiotów gospodarczych i czynności handlowe, zwłaszcza prawo umów handlowych. Tradycyjne prawo spółek jest teraz tylko częścią zagadnień podmiotów gospodarczych, jako forma prawna prowadzenia działalności gospodarczej.

Badania naukowe skupiają się na prawie przedsiębiorstw państwowych, niektórych zagadnieniach prawa spółdzielczego, prawie spółek cywilnych i handlowych, odpowiedzialności cywilnej za szkody w wykonywaniu działalności gospodarczej oraz odpowiedzialności podmiotów gospodarczych za szkody w środowisku. Odrębną dziedziną badań są kwestie własności oraz prawo umów, a zwłaszcza umowa sprzedaży, umowy z bankiem, umowy w transporcie oraz prawo własności przemysłowej, w szczególności prawo znaków towarowych. Zainteresowanie tą ostatnią problematyką okazało się na tyle silne, że od września 1995 r. w Katedrze wyodrębniony został, obok Zakładu Prawa Handlowego, Zakład Prawa Własności Przemysłowej, pod kierownictwem dr, hab. Urszuli Promińskiej.

Pani Urszula Promińska opublikowała kilka prac z tego zakresu (w tym też w związku z prawem europejskim) oraz od kilku lat prowadzi wykład specjalizacyjny dla studentów. W 1994 r. została wydana jej rozprawa habilitacyjna pt. *Prawo z rejestracji znaku towarowego – treść i naruszenie*. Jest to wysoko ocenione opracowanie zagadnień pojęciowych znaków towarowych, w tym również oznaczeń mogących pełnić funkcje znaku towarowego (cz. I), prawa do znaku towarowego, jego nabycia i treści (cz. II) oraz przesłanek i rodzajów naruszeń prawa do znaku towarowego wraz ze środkami ochrony prawnej (cz. III). Praca została oparta na gruntownej analizie prawa polskiego i bogatej bibliografii obcej, rzucając światło na prawo znaków towarowych w poszczególnych systemach prawa na świecie.

Jest to też odpowiedź na potrzeby praktyki, w której wielość praw składających się na wspólną dziedzinę prawa własności przemysłowej i prawa na dobrach niematerialnych oraz konieczność ochrony tych praw będzie wpływać na stały rozwój badań naukowych. Równolegle dr hab. U. Promińska prowadzi badania nad zagadnieniami prawa spółek, prawa spółdzielczego i umów w obrocie gospodarczym, prawa o nieuczciwej konkurencji, publikując kilka opracowań na te tematy.

Dziedzina umów jest także przedmiotem zainteresowania dr Anny Rzetelskiej, która zajęła się początkowo prawem przewozowym, broniąc

pracy doktorskiej z tego zakresu, publikując kilka artykułów i prowadząc wykład specjalizacyjny dla kierunków prawa i administracji. Z kolei wniknęła w problematykę bankowości i przygotowuje rozprawę habilitacyjną na temat umowy kredytu bankowego. Przedmiotem badań dr A. Rzetelskiej są też zagadnienia prawa upadłości podmiotów gospodarczych.

IV

Objęcie przeze mnie Katedry po śp. prof. A. Rembielińskim, zmiana jej nazwy i kształtu, nastąpiło w okresie zbliżającej się, a następnie dokonywanej reformy gospodarczej lat 1989–1990. Zaczęły się lata sprzyjające rozwojowi prawa gospodarczego prywatnego i prawa handlowego, jako części prawa cywilnego. Gwałtownie wzrosło zapotrzebowanie na zajęcia z tego zakresu: wykłady kursowe i ich rozmiar, wykłady specjalizacyjne, ćwiczenia, seminaria, zajęcia na studiach podyplomowych i innych. Trudne do spełnienia stały się oczekiwania na zwiększony wymiar zajęć dydaktycznych zarówno na Wydziale Prawa, na obu kierunkach i trybach studiowania (dzienne, wieczorowe), jak i na Wydziale Ekonomicznym i Wydziale Zarządzania (na wszystkich kierunkach). Uważaliśmy w Katedrze, że trzeba uczynić wszystko, aby tym zadaniom sprostać i aby wykłady i inne zajęcia miały wysoki poziom akademicki. Do pracy w Katedrze przystąpili kolejni asystenci (mgr Rafał Kastorski, mgr Aleksander Kappes, mgr Szymon Byczko, mgr Tomasz Cabała), skupiło się w niej też kilku doktorantów studiujących zaocznie, a ostatnio także dwoje doktorantów stacjonarnych (mgr Izabela Kwiatkowska, mgr Fatima Mohmand). Jestem pełen nadziei, że sprostają oni wymaganiom naukowym i zadaniom nauczyciela akademickiego, prowadząc wartościowe zajęcia ze studentami i przedstawiając do oceny wyniki swoich badań, a zwłaszcza dobre rozprawy doktorskie.

Swoją rolę w Katedrze widziałem i widzę dwojako: z jednej strony starając się kierować zespołem, który buduje obraz prawa gospodarczego i handlowego w łódzkim ośrodku naukowym, poprzez poziom prac badawczych i nauczanie akademickie, z drugiej zaś przez własną pracę naukową. Obejmuje ona dwa zasadnicze nurty: klasyczną cywilistykę i zręby prawa handlowego. Wyrosłem w gronie cywilistów pod surowym, acz nadzwyczaj przyjaznym okiem Pani Profesor Biruty Lewaszkiewicz-Petrykowskiej i Pana Profesora Adama Szpunara. To dzięki nim powstała rozprawa doktorska (1978), opublikowana przez Wydawnictwo Prawnicze w 1982 r. jako monografia pt. *Ochrona własności nieruchomości przed naruszeniami pośrednimi*, a dziesięć lat później (1988) rozprawa habilitacyjna pt. *Przeniesienie własności rzeczy ruchomych*. Zajmowałem się zatem zagadnieniami prawa rzeczowego, w powiązaniu z rozmaitymi instytucjami prawa zobowiązań, a także prawa

ochrony środowiska. Jestem autorem kilkadziesiątu artykułów z tego zakresu, rozmaitych przyczynków i 15 głos do orzeczeń Sądu Najwyższego. Prace te spotkały się z przychylną oceną, były wyróżniane nagrodami rektorskimi, dwukrotnie nagrodą indywidualną Ministra Edukacji Narodowej, satysfakcjonującymi recenzjami. Monografia o ochronie przed immisjami, jak można ją określić w skrócie, wskazała na aktualność tradycyjnych roszczeń w stosunkach sąsiedzkich, wartość kryterium przeciętnej miary naruszeń (art. 144 kc) oraz praktyczne zastosowanie instytucji i prawno-rzeczowych środków ochrony środowiska, jako dobra wspólnego. Pracując obecnie nad rozdziałem o cywilnoprawnej ochronie środowiska w projekcie nowej ustawy o ochronie środowiska dostrzec można użyteczność i trwałość wniosków przyjętych w tej pracy i w rozmaitych opracowaniach pomniejszych.

Trafienie na dobry grunt oznaczało też podjęcie tematyki przeniesienia własności rzeczy ruchomych. Praca habilitacyjna tego dotycząca została wydana przez UŁ jako obszerne dzieło, podobnie jak poprzednia oparta na bogatym materiale prawnoporównawczym. Była ona wynikiem kilku moich wyjazdów zagranicznych (w tym niezmiernie cenne stypendium Fulbrighta w USA w latach 1984–1985). Zebrałem tam ogromną podstawę bibliograficzną do różnych tematów badawczych, wykorzystywaną nadal, miałem też możliwość prowadzenia zajęć i badań w kilku znakomitych uniwersytetach amerykańskich.

Książka pod tytułem *Umowne nabycie własności ruchomości* została wydana dwukrotnie przez Wydawnictwo Prawnicze, w 1992 i 1995 r. Jest to istotnie zmieniona w treści i formie rozprawa habilitacyjna, liczy siedem rozdziałów, zajmuje się zagadnieniami pojęciowymi prawa rzeczowego, charakterystyką umownego nabycia własności, przesłankami i skutkami tego nabycia oraz kontrowersyjną tematyką przewłaszczenia ruchomości w sektorze państwowym.

Zagadnienie umów zajęło trwalsze miejsce w badaniach prowadzonych przez pracowników Katedry. Wspólnie opracowaliśmy różne aspekty zobowiązań umownych w reformowaniu gospodarki. Obrazują to przyczynki na ten temat i glosy do orzecznictwa, a także tematy przygotowywanych rozpraw doktorskich i habilitacyjnych. Na uwagę zasługuje monografia o standaryzacji umów w obrocie gospodarczym na tle prawa polskiego i prawa europejskiego (napisana przeze mnie wspólnie z dr. hab. M. Pyziak-Szafnicką, wyd. Urzędu Rady Ministrów 1995, jako część tzw. Białej Księgi) oraz oddana przeze mnie do druku jesienią 1995 r. monografia pt. *Umowa sprzedaży w obrocie gospodarczym* (ponad 300 stron, trzynaście rozdziałów). Dwa dalsze rozdziały o zagadnieniach administracyjnoprawnych i podatkowych przygotowali prof. prof. M. Stahl i W. Nykiel. W części cywilistycznej staram się przedstawić sprzedaż jako podstawową umowę handlową, zawieraną obecnie w całym obrocie gospodarczym opartym na jednolitych regułach kodeksu cywilnego, po ujednoliceniu pojęcia własności i uchyleniu szczególnych

przepisów dla obrotu uspołecznionego. Praca zawiera też wyjaśnienie różnych nowych sposobów zawierania umów, znacznej liczby rodzajów sprzedaży, jakie pojawiły się w obrocie wolnorynkowym, a także obowiązków i uprawnień wynikających z rękojmi i gwarancji. Jest poparta wynikami wieloletnich badań prawnoporównawczych, kilku wyjazdów zagranicznych, w tym stypendium francuskiego Uniwersytetu Paris I (Panthéon-Sorbonne-Centre Internationale de Droit Comparé) w 1988 r.

V

Katedra uczestniczy w wymianie zagranicznej zapraszając profesorów uczelni z krajów europejskich oraz Stanów Zjednoczonych i Japonii, a także umożliwiając swym pracownikom wyjazdy na sympozja i wykłady za granicę (U. Promińska, W. J. Katner) do Francji, Belgii, Holandii, Wielkiej Brytanii, Węgier, Słowacji, Stanów Zjednoczonych, Japonii. Niezmiernie użyteczne było też skorzystanie (W. J. Katner, U. Promińska, A. Rzetelska, R. Kasterski, A. Kappes) z udziału w programie „Tempus” i podejmowanie pracy m. in. w uniwersytetach w Antwerpii, Grenoble, Maastricht, Salonikach, San Sebastian.

VI

W Katedrze prowadzimy też działalność wydawniczą na potrzeby dydaktyczne. Wobec całkowitego braku źródeł do nauki przedmiotu, na początku lat dziewięćdziesiątych wydaliśmy sumptem Katedry (w ramach programu badawczego) dwie części zbioru przepisów prawa gospodarczego. Zamierzenie się powiodło i dwukrotnie w następnych latach opracowanie to, pod tytułem *Podmioty gospodarcze i Czynności handlowe*, ukazało się jako wynik współdziałania wszystkich pracowników Katedry (Warszawa 1992, 1994 r.). Podobny charakter ma opracowanie (W. J. Katner, R. Kasterski) zbioru przepisów, zawierającego kodeks handlowy i niektóre inne podstawowe akty prawne dla tej dziedziny wraz z kompletem przepisów wykonawczych i omówieniem każdej z ustaw (wyd. I–II w latach 1994–1995, w przygotowaniu wydanie następne). Użyteczny dla praktyki okazał się poradnik przygotowany przez pracowników kilku katedr (red. W. J. Katner), w ramach programu badawczego Ministerstwa Przekształceń Własnościowych pt. *Prawne możliwości dysponowania mieniem trudno zbywalnym przedsiębiorstw państwowych w procesie ich prywatyzacji* (Warszawa 1993). Z myślą o praktyce U. Promińska złożyła do druku *Komentarz do prawa znaków towarowych*.

VII

Uzupełnieniem dotychczasowych wywodów powinno być zaznaczenie udziału pracowników Katedry w funkcjonowaniu praktyki prawniczej. Wszyscy mają uprawnienia sędziowskie, niektórzy także radcowskie i adwokackie. Weryfikują zatem swoją wiedzę teoretyczną z codziennością praktyki, często służąc za ekspertów w sytuacjach spornych oraz w pracach komisji sejmowych i senackich lub na stanowiskach ministerialnych.

VIII

Dokonany przegląd działalności Katedry Prawa Gospodarczego i Handlowego oraz jej poprzedniczek w minionym pięćdziesięcioleciu Uniwersytetu Łódzkiego pokazuje, jaką ewolucję przeszła cała dziedzina obrotu gospodarczego: od klasycznego prawa handlowego, regulowanego głównie przepisami kodeksu handlowego, przez lata „obumierania” tego prawa na rzecz obrotu uspołecznionego do ponownego renesansu instytucji prawnych związanych z gospodarką rynkową, prawem spółek, czynnościami handlowymi itd. Prawo handlowe stało się w rezultacie częścią prawa cywilnego, czerpiąc z bogatych doświadczeń cywilistyki na tle prawa zobowiązań, regulacji prawnorzeczowych, zasad ogólnych tego prawa. Normy prawne obrotu gospodarczego należące do prawa prywatnego łączą się dzisiaj w jeden system prawa cywilnego, co ułatwia procesy badawcze, prace porównawcze z prawem innych krajów i służy rozwojowi prawa gospodarki rynkowej. Dydaktycznie jawi się to jako trzecia część prawa cywilnego, prezentowana studentom, obok prawa międzynarodowego prywatnego i międzynarodowego prawa handlowego, jako podsumowanie zaznajamiania ich z instytucjami cywilistycznymi. Kto mógł przypuszczać w okresie likwidowania Katedry Prawa Handlowego, że po ok. czterdziestu latach odrodzi się ona i znacznie poszerzy – w stosunku do tradycyjnego – zakres swoich zainteresowań badawczych i dydaktycznych.